

SAVREMENA FRANCUSKA I FRANKOFONA POEZIJA

(KRATKI ODABIR)

I

Nedavno sam, za potrebe ovog rada, u knjižari „Galimara“ tražio panorame savremene francuske poezije. Objasnio sam knjižaru da tražim preglede savremene francuske poezije (ispostavilo se da ih, takoreći, i nema!), jer spremam za jedan srpski časopis izbor njihovih pesnika. Knjižar me je, najpre, u nekoliko navrata, pitao o kom je jeziku reč, da bi zatim zdušno (i bezuspešno) deset minuta pretraživao po odeljenju za poeziju, u nadi da bismo mogli doći do korisne literature (do poezije sam, na kraju, došao od samih pesnika).

Zatim mi je rekao da je Bretonac (videlo se, bio je riđ, suv, kao izašao iz mog detinjstva, slika i prilika mojih prijatelja sa Lakurnevu), da mu je deda ratovao na Dardanelima, da mu je, svojevremeno, Z. Stojanović preveo jednu povelju, pohvalu za hrabrost, ispoljenu na bojnopolju, s potpismo kralja Petra, koju je, u Srbiji, dobio njegov deda. Potom je o njemu govorio. Deda nikad, reče, nije spominjao rat. Zatim u više navrata to ponovi: da mu deda nikad nije spominjao rat, i u tom, ponavljanju, najednom, u toku razgovora, osetio sam kao da je želeo ne da istakne užasnutost čoveka s ratnim iskustvom, koliko da se otrese tog sećanja, sećanja na vojno zajedništvo što danas budi (ma kako joj se opirali) nelagodu, na istorijski potvrđenu, danas mutnu, nerazumljivu uzajamnost, zajedništvo (spomenuh i ja njemu svog dedu, Sremca, koji je prebegao iz austrijske u vojsku tog istog, kralja Petra) – sećanja, dakle, na zajedništvo vojnika, ne državnika, niti država – Francuza i Srba. Učinilo mi se, tad, odjednom, da u svojoj svesti (psihološki posmatrano), taj fini, ljubazni čovek (koji se zbilja namučio tražeći prikladne naslove) izgrađuje (preudešava?) dedin lik (jednu egzistencijalnu dramu, priču za koju je afektivno vezan, jer je i priča njega samog) po „vlastitoj“ potrebi, tj. po meri sadašnjih dominantnih vrednosti. To prekodiranje uspomene na dedu (na osnovi toga što deda „rat nikad nije spominjao“) od uspomene zajedništva na potiranje bilo kakvog sećanja na zajedništvo govori o tome koliko je manipulacija ljudskom svešču stvar izgledna i dalekosežna. Knjižar, naprosto, nije znao šta da radi (u konstelaciji savremenih shvatanja) s tradicijom zajedništva sa tom, kako se to danas, ovde, piše, već tada, turbulentnom Srbijom. Korektan, obazriv, čak pomalo zatečen, kao zbunjen tim porodičnim prtljagom, i mojom pojavom, učinio mi se kao fascinantni primer neslobode pojedinca koji je žrtva „unutrašnje okupacije“, a da toga nije u punoj meri svestan.

Ima ovde i drugih primera: strip crtač i reditelj Enki Bilal, ili putopisac i novinar Kristof Dabić, obojica naše gore list. Kod obojice se prepoznaje određeni ambivalentni stav pre-

ma Srbiji koji proishodi iz ideološke matrice zapadnjaštva (u smislu u kome tu reč koristi disident Aleksandar Zinovjev).

Mislim da većina emigracije živi u tom procepu: jedni pokazujući razumevanje za legitime interese srpske kulture i državnosti, drugi zahtevajući njihovo potpuno podređivanje zapadnim vrednostima, tek nominalno liberalnim (ta se shizofrena dvojakost, uostalom, ispoljava i na srpskoj političkoj i kulturnoj sceni, a slično je i kod Rusa, suštinski civilizacijski poraženih, po Zinovjevu, propašću komunizma). U izvesnom dubljem, ontološkom smislu, imao bi pravo knez Rjepnin: slušajući marš Crvene armije, on je slušao živo bilo vlastite prošlosti, a to znači bilo rođene stvarnosti. Jedni će se, dakle, ovde, neminovno utapati, pretakati, itd. Bilalov ili Dabićev diskurs je diskurs Francuza, i to je više pridika no razložan govor skoro dosadnog, sitno-moralizatorskog francuščića, nombriLista, okrenutog vlastitoj mantri, koji (čitavih pedeset godina nakon propasti kolonijalne imperije) još projektuje vlastitu interesnu sferu na celi svet i to smatra etičkim podvigom prvog reda! Takav tip „kulturnog poslenika“ (čitati Čomskog), lišenog blistavih ironijskih otklona svojih visokih predaka (Rablea, Dibelea, Molijera, Lafontena, Bodlera, Remboa, Larošela, Kamija, eto nekih od njih, meni dragih), no jesu li mu uistinu to preci? – jeste tek prenosilac preformatiranih savremenih shvatanja. I takva, preformatirana shvatanja, učinila su da danas unuk (raspet između ljubavi prema pretku, tj. sebi samom i vernosti svojoj „kohherentnoj“ predstavi porodičnog sveta) ne razumeva dedu osim ukoliko uspomenu na njega ne preinači, ne „prekodira“, ne „upodobi“ na sadašnjju, neoimperijalističku vizuru.

Toliko o Meštrovićevom spomeniku Francuskoj, na Kalemegdanu, i francuskom spomeniku kralju Petru, na Oteju. Toliko i o onima, drugima, koji nisu Zapad (jer ne usvajaju kodeks njegove univerzalne gramzivosti), a više nisu (ni izdaleka čak) isti sa onima s Balkana. U procepu, raspolučeni, s možda – možda, kažem – tek malo više svesti o tome od tog uslužnog knjižara sa bulevara Raspaj. A sad pređimo na samu stvar, na pesnike, svesne svega.

II

Većina književnih časopisa u Francuskoj izlazi dva do tri puta godišnje. Većina njih ne uživa državne niti opštinske subvencije. To je posebno slučaj kada je reč o časopisima za poeziju. U Francuskoj, kao i drugde, svet savremenog pesništva čini svedeni broj čitalaca koji prate novije glasove, dok ostalo otpada na same pesnike, kritičare, urednike/ izdavače (neretko je reč o jednoj i istoj osobi, poput Mišela Degija, Žan Mišela Molpoe ili Alana Blana, urednike časopisa *Po&sie*, *Le Nouveau Recueil* i *Voix d'encre*). Časopisi se gase, nastaju drugi, tiraži (časopisa i zbirki podjednako) gotovo da su istovetni srpskim. Dramatično, ali ne i beznadežno: značajni centri se pomeraju od Pariza ka unutrašnjosti u zavisnosti od ljudi i prilika, ima više kreativnih centara. Vredne publikacije zrače, međutim, od Ženeve do Brisela, od Kvebeka do Pariza, od Mauricijusa do Dakara. Najbolje privatne knjižare (u Parizu to su „La Hune“, „Le Divan“, „La Compagnie“), kao i veliki lanci distribucije knjiga (u Francuskoj „La Fnac“, „Virgin Megastore“, „Le Furet du Nord“) imaju dobra odeljenja za poeziju i redovnu ponudu datih časopisa.

Po svršetku Drugog svetskog rata i gubitku većine kolonija (genocid u Madagaskaru, Indokineski, Alžirski rat), a nakon razvijanja ideje *Négritude* (Crnaštva) tako značajnih imena poput Leopolda Sedara Sengora ili još uvek živog i aktivnog Emea Sezera, izraz frankofona postepeno, u upotrebi, prekriva raniji atribut francuska književnost. Realnost jedne odrednice uvek je kompleksna i višesložna. Tako je i sa ovom. Danas jesu francuski oni pisci koji stvaraju na tom jeziku kao mediju kulture, u Francuskoj (ali i svi drugi koji po vlastitom izboru ne žele da atributom „frankofon“ potpadnu pod ičiji ideološko-identitarni tor), ili drugde, dok bi frankofoni bili oni koji stvaraju van metropole, u Africi, na Tihom okeanu, kao i u Belgiji, Švajcarskoj, Kanadi. Atribut je stvoren, dakle, u težnji jasnijeg pokrivanja jezičke i književne stvarnosti post-imperijalističke francuske kulture. Potreba, međutim, da se klasifikuje i stavlja pod odrednice tek je uslovno prihvatljiva. Malgaško-francuski književnik Žan Lik Raharimanana sebe smatra više francuskim, nego frankofonim piscem (no, upravo je on do sada najbolje, u okviru francuske književnosti, pisao o genocidu, koji su izvršili Francuzi, nad Malgašima u antikolonijalnom ustanku 1947).

Povratak lirizmu, kraj pariskom centralizmu (Žan Orize) jeste to što karakteriše savremenu poeziju francuskog govornog područja. Na polju ideja, današnja francuska i/ili frankofona poezija predstavlja govor više ili manje lucidnog pojedinca iščašenog iz masmedijalne zbilje i vraćenog egzistenciji čistoga sopstva. Na razmeđi humanizma i postmoderne, ona je subverzivna najpre u odnosu na dominantni govor globalizma, na mehanizme govora ban-kara i multinacionalnih korporacija, u čijoj režiji se, danas, skoro isključivo izvršava kupoprodajni ciklus/cirkus. U odnosu na uniformizaciju normi, ukusa, stremljenja, „individualnih“ ili „kolektivnih“ aspiracija u savremenom svetu (u odnosu, dakle, na „betoniranje“ duha), ova poezija predstavlja kritički diskurs uperen na obezduhovljenu potrošačku svest i merkantilni fetišizam zapadnjaštva, kao dominantne savremene filozofije bića. Iz tog je razloga savremeno pevanje (u francuskom kulturnom krugu), i dalje baštinik Bodlera i dekadencija (religiozni osećaj lišen nade u transcendentno Mišela Uelbeka je eklatantan primer toga). Na polju jezika, pak, primetna je tenzija između negovanog književnog izraza i težnje ka stvaralačkom preoblikovanju živog govora sadašnjice, „novim lirizmom“ koji bi premašao formalnu uskost lirske apstrakcije ili semantičkog minimalizma.

Ovaj kratak izbor ne pretenduje ni na kakvu celovitost. Rađen je na osnovu ličnih afiniteta koliko i na osnovu razgovora s nekoliko francuskih pesnika, te sa uvidima u savremene panorame. Rekoh: savremena francuska poezija se lomi između jezičkog i pojmovnog hermetizma koji, tradicijski posmatrano, sve više naginje okoštalosti, manirizmu (te formalnom i sižejnomo osiromašenju) i neposrednije lirike srca ili lirike duha, otvorenijeg, prijemčivijeg izraza. Ovdašnji sastavljači panorama i antologija, u težnji da publici približe pevanje savremenika, uglavnom biraju pevanje poslednje škole (sa izuzetkom dvotomne panorame časopisa *Prétexte*). Uzgred, tu tendenciju ka jezičkom i/ili osećajnom otvaranju su kod nas, recimo, u poslednje vreme pokazivali Ivan Negrišorac i Vojislav Karanović, čija dela nastaju na talasima neoavangardi sedamdesetih i na postmoderni osamdesetih da bi se danas (da li u takvoj, istovetnoj težnji ka široj čitalačkoj prijemčivosti?) s lakoćom mogla svrstati pod – sad koliko sporni? – podznak neotradicionalizma.

Sastavljač ovog izbora, koji je takođe i prepevao ponuđene pesme, smatra da je sam prepev svake pesme već po sebi trud izlišan (ali, paradoksalno, neophodan), da, kako reče

Crnjanski, jezike treba učiti (volimo li datog pisca, datu pesmu), te da pesmu treba slušati, i čitati, u originalu. Kada je reč o hermetizmu, tradicija zaumnog pevanja, izuzetno bogatog fonda u srpsko-hrvatskom jezičkom i književnom prostoru (tradicija kreacije krajnje individualizovanog, tipiziranog, jezika-univerzuma – da preuzmem zgodan izraz Jaše Ignjatovića – od Kodera do Maleša, recimo), uvek će predstavljati recepcijski, intepretativni izazov (ne)saopštivog. Smatrajući, stoga, da je prepev već po sebi (formalno i recepcijski posmatrano), vid tumačenja i re-kreacije ne samo jasnih semantičkih strata nego i pre svega onog specifično francuskog (o govornim i misaonim modulacijama je ovde reč, o onome što kolokvijalno nazivamo duhom), smatrajući da je semantički „otvoreniji“ lirizam već dovoljan prevodilački, re-kreacijski izazov po sebi, prevodilac i sastavljač ovog izbora je odoleo „iskušenju“ da čitalaštvu časopisa „Polja“ ponudi i primere „hermetičkog rada“ francuskih savremenika.

III

Za one koji bi hteli da se, na licu mesta, detaljnije upoznaju sa savremenom pariskom pesničkom scenom, junski „Trg poezije“, na Svetom Sulpiciju, najbolji je pesnički susret u gradu i odlična prilika da se uživo sluša poezija bardova, šansonijera, te da se sretnu pisci, urednici, izdavači. Za druge, pak, koji bi da preko Mreže vrše dalje upoznavanje s jednim od najbitnijih segmenata kulture francuskog jezičnog područja, evo nekoliko predloga za dalje čitanje i podataka o stanju stvari u toj poeziji uopšte.

Pariz, Montrej, 12. 01. 2008.

INTERNET PREZENTACIJE, BLOGOVI:

www.printempsdespoetes.com, www.marchedelapoesie.com, www.entrevues.org, www.toutelapoesie.com, *Littérature francophone virtuelle* (Clicnet), *Répertoire de poésie contemporaine*, kao i blogovi *Bleu de paille* Žaka Šanaza i *Poelibao* Floranse Trokme.

PREDLOG ZA DALJE ČITANJE (ZBORNICI, PANORAME, ANTOLOGIJE):

Jean Orizet, „Anthologie de la poésie française“, Larousse, 2007; „L'année poétique 2007, présentée par Patrice Delbourg et Jean-Luc Maxence“, Anthologie Seghers, Seghers, Paris, 2007; „Blah, blah, blah!, Une anthologie du slam“, Massot Florent, 2007; Jacques Réda, „Les poètes et la ville: une anthologie“, NRF Gallimard, Paris, 2006; Jean-Baptiste Para, „Anthologie de la poésie française du XXe siècle II“, NRF Gallimard, Paris, 2000; Poésie 1, „Dossier: La nouvelle poésie française“, Mars 2000, Le Cherche-Midi éditeur, Paris.

ČASOPISI:

Action poétique, L'Agora, L'Arbre à paroles, Aujourd'hui Poème, Autre Sud, Bacchanales, La barbacane, CCP, Cahier critique de poésie, Ecriture, Europe, Poésie I, Les hommes sans épaules, Journal des poètes, Le mensuel littéraire et poétique, Moebius, Le Nouveau Recueil, Nouvelle Revue française, Poésie/Première, Po&sie, La Polygraphe, Prétexte, Voix d'encre.

KNJIŽEVNE NAGRADE:

Prix Antonin-Artaud (osnovana 1952), Prix de l'Académie Mallarmé (osnovana 1976, predstavlja najugledniju nagradu za poeziju u Francuskoj), Prix Louise-Labé (osnovana 1964), Prix Alain-Bosquet (osnovana 1998), Prix Guillaume-Apollinaire (osnovana 1941), Grand prix de poésie de l'Académie française (nagrada za životno delo, osnovana 1957), Prix Louis-Guillaume, (nagrada za pesmu u prozi, osnovana 1973, nagrada uključuje i petodnevni boravak na obali Armorica, u Bretanji), Grand prix international de poésie de langue française Léopold-Sédar-Senghor (nagrada se uručuje u martu, u toku Pariskog salona knjiga).